

אוניברסיטת בר-אילן

הקשר בין סמני חוסר שטף ומבנה המאקרו בסיפוריהם של
ילדים דו-לשוניים

הדר יערי

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך

בפקולטה לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן

שטף דיבור ברמת המאקרו בנרטיבים של ילדים דו-לשוניים

תקציר

ילדים דו-לשוניים נוטים להביע סמני שטף בתדירות גבוהה יותר כאשר הם מספרים סיפור בשפתם השנייה, זאת בהשוואה לשפתם הראשונה. מטרת המחקר הנוכחי היא לבחון את תדירות הסמנים השונים בשטף לאורך אפיזודות שונות בנרטיב, את תדירותם באלמנטים המאקרו-מבניים השונים ואת תדירותם בכל אחת מהשפות אותן הילדים דוברים. מחקרים החלו לבחון את השפעתה של דו-לשוניות על תדירותן של סמני שטף, כמו את הקשר בין השינוי באלמנטים מאקרו-מבניים שונים ותדירותן של עצירות, בתקופה האחרונה בלבד. בנוסף, מחקר הבוחן את הקשר בין סוגי סמני השטף, המיקום האפיזודי שלהם והשימוש באלמנטים מאקרו-מבניים לא נבחן עדיין בהקשר לנרטיבים של ילדים דו-לשוניים.

במסגרת המחקר, 20 ילדים בטווח הגילאים 60-78 חודשים הפיקו נרטיבים לאחר התבוננות בסיפור המוצג כרצף של תמונות. במסגרת הניתוח, בחנו את הקשר בין תדירות סמני השטף, סוג סמן השטף (עצירות, חזרות, תיקון עצמי ומילות פקק), אלמנטים מאקרו-מבניים (דמויות + רקע, אירוע מאתחל, תגובה פנימית, מטרה, ניסיון ותגובה), מיקום אפיזודי לאורך הסיפור (אפיזודות 1-5) ושפה (רוסית או עברית).

במטרה לספק הערכה מקיפה של סמני שטף בנרטיבים המופקים על ידי דוברי רוסית-עברית, סמני השטף נבחנו באמצעות ארבעה היבטים: סוגם של סמני השטף, מיקומם האפיזודי לאורך הסיפור, הקשר שלהם לאלמנטים מאקרו-מבניים והשפה בה הם הופקו. הממצאים הראו שבהקשר לסוג סמני השטף, הסוג שהופיע בתדירות הגבוהה ביותר הוא עצירות, זאת בהשוואה לחזרות, תיקון עצמי ומילות פקק. בהקשר למיקומם האפיזודי של סמני השטף, תדירותם הגבוהה ביותר של סמני השטף נמצאה באפיזודות 2 ו-4 (מתוך חמש). התדירות הגבוהה ביותר של עצירות נמצאה באפיזודה מספר 2. במונחים של אלמנטים מאקרו-מבניים, הנבדקים הביעו שיעור גבוה יותר של אלמנטים ברוסית לעומת עברית. אף אחד מן האלמנטים המאקרו-מבניים לא קושר עם תדירות גבוהה במיוחד של קשיים בשטף. באשר לקשר בין השפה בה הנרטיב סופר לתדירותם של סמני השטף, התגלה כי כאשר הילדים התקשו הם בעיקר נעצרו ברוסית (שפתם הראשונה) בהשוואה לעברית (שפתם השנייה).

הדיון התמקד במאפיינים של סמני השטף בקרב ילדים דו-לשוניים במונחים של מיקום אפיזודי ושפה, ביחס לאלמנטים מאקרו-מבניים שונים ושפות שונות.

באשר למיקום האפיזודי של סמני השטף, הם נמצאו בתדירות הגבוהה ביותר באפיזודה 2 ובאפיזודה 4, כאשר סמני השטף מסוג עצירות נמצאו בתדירות גבוהה במיוחד באפיזודה 2 בלבד. את התדירות הגבוהה של סמני השטף באפיזודה 2, ניתן להסביר באמצעות המורכבות הגבוהה של אפיזודה זו בהשוואה לאפיזודה הראשונה. במסגרת האפיזודה הראשונה, הילד עסוק בחיפוש הצפרדע שברחה. הרקע של האפיזודה הוא פשוט באופן יחסי, מאחר שהחיפוש מתקיים בחדר של הילד והדמויות המעורבות באפיזודה זו הן הדמויות הראשיות בלבד. לעומת זאת, אפיזודה מספר 2 מתארת מצבים מורכבים יותר (חיפוש במקומות שונות, תקריות עם דמויות שונות), מה שמוביל לעליה ברמת המורכבות של האפיזודה. באשר לתדירות הגבוהה של הקשיים בשטף באפיזודה מספר 4, היא יכולה להיות מוסברת בשל התפנית העלילתית במתרחשת באפיזודה זו. במהלך

אפיזודה מספר 4, הילד ממשיך בחיפושיו אחרי הצפרדע וכאשר הוא מחפש על יד הענפים, מתגלה כי הענפים הם קרניים של אייל. תפנית שכזו בעלילה הינה יוצאת דופן מכיוון שהיא מאתגרת את החוויה היומיומית, ובנוסף היא אינה מבוססת על אירועים קודמים בסיפור. עיבוד של אירוע הינו בעל השפעה דומה לזו של אפקט ההפתעה (N400) – פוטנציאל פעולה מוחי המקושר לאירועים ולעיבוד של משמעות שהפעלתו עלולה לגרום עיכוב בתגובה. העיכוב בתגובה יכול לבוא לידי ביטוי בסמני שטף. בנוסף, תיווך התפנית הלא צפויה הנ"ל, דורשת מהמספר להשתמש באוצר מילים נדיר יותר וגם לעבד מספר אלמנטים במקביל. עיבוד קוגניטיבי מורכב שכזה יכול לגרום שימוש בסמני השטף בתדירות גבוהה באפיזודה זו.

באשר למורכבות של המאקרו-מבנה, שפת הנרטיב ותדירות סמני השטף, היא יכולה להיות מוסברת באמצעות המיומנות השפתית של הנבדקים בכל אחת מהשפות בנפרד. ברוסית, השפה הראשונה של הנבדקים, בה מיומנותם השפתית לרוב גבוהה בהשוואה לשפתם השנייה, סמני השטף הופיעו לרוב בשל מורכבותם של האלמנטים המאקרו-מבניים הסיפור והניסיון לשפר את הנרטיב ולהפוך אותו לקוהרנטי יותר. בעברית לעומת זאת, התדירות הגבוהה של סמני השטף היא לרוב בשל קשיי שליפה כאשר הנבדקים התבקשו לשלוף שמות של דמויות או אובייקטים במשפט ברמה המיקרו-מבנית. סמני השטף של הנבדקים בשפה העברית היו בעיקרם לא בשל מבנה סיפורי מורכב, זאת ניתן לראות בעקבות כך שהניקוד הכולל שלהם בשימוש באלמנטים המבניים היה נמוך יותר בהשוואה לרוסית.

הדיון שצוין כאן מעלה נקודה מרכזית והיא שחשוב לקחת בחשבון גם היבטי המאקרו והמיקרו יחד כאשר בוחנים סמני שטף המתרחשות בנרטיבים של ילדים דוברי רוסית-עברית. זאת מכיוון שבכל אחת מהשפות נראה כי הם מפיקים דפוסים שונים. ממצאים אלו יכולים להצביע על דרך יעילה לשפר את יכולות הבעת הנרטיב של ילדים דו-לשוניים בשתי השפות שלהם. ברוסית, חיזוק האלמנטים המאקרו-מבניים יכולה להועיל, בשעה שעברית, העשרה של אוצר המילים יכולה לשפר את יכולותיהם בהפקת נרטיב. בנוסף, יהיה מעניין לבחון האם דפוס כזה קיים בשפות שונות, בשלבי התפתחות שפתית שונים ובאוכלוסיות שונות כגון ילדים בעלי לקות שפתית.